

İKTİSAT POLİTİKASI UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ AÇISINDAN YENİ EKONOMİ

Seyfettin Erdoğan*

Özet: Son yıllarda bilgi ve iletişim teknolojilerinde ciddi gelişmeler gözlenmektedir. Yeni ekonomi kavramı ile ifade edilen söz konusu gelişmeler, ekonomide hem reel hem de finansal sektörü derinden etkilemektedir. Bu anlamda, iktisadi faaliyetlerin önemli bir bölümü, elektronik piyasalar aracılığı ile dünya ölçeğinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Öte yandan finansal piyasalar arasında küreselleşme ile birlikte eklemleşme eğilimi artmaktadır. Özellikle iktisat politikalarının etkililiği açısından önemli olan bu durum, politika yapıcılarının sorumluluğunu artırmıştır. Bu çalışmanın amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile iktisat politikasının etkililiği arasındaki ilişkiyi analiz etmektir.

Anahtar Kelimeler: Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Elektronik Piyasalar, İktisat Politikası, Maliye Politikası, Para Politikası.

New Economy from the point of view Its Effects on the Economic Policy Applications

Abstract: Immense developments have been observed in the information and communication technologies over the recent years. The developments called by the term of new İktisat Politikası Uygulamaları Üzerindeki Etkileri Açısından Yeni Ekonomi 47 economy are profoundly affecting both real and financial sector. In this sense, a major part of the economic activities are being realized within the extent of the world markets by means of electronic markets. On the other hand, integration trends with the advent of the globalization among the financial markets are increasing. This situation which is important from the point of view economic policy effectiveness has increased the responsibility of policy makers. The aim of this study is to analyze the relation between the developments in the information and communication technologies and the effectiveness of economic policy.

Keywords: Information and Communication Technologies, Electronic Markets, Economic Policy, Monetary Policy, Fiscal Policy

Giriş

1990'lı yıllardan beri dünya ekonomisinde hem globalleşme hem de bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden kaynaklanan ciddi bir değişim süreci yaşanmaktadır. Söz konusu değişim süreci yeni ekonomi kavramı ile ifade edilmektedir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, finansal piyasaların genişlemesine, aynı zamanda ekonominin verimlilik ve büyüme oranının artmasına katkı sağlamaktadır.(Matti, 2002: 133-34). Öte yandan bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte geleneksel piyasalardaki işlemlerin önemli bir bölümü elektronik piyasalara kaymakta, ayrıca, yeni ödeme sistemleri gündeme gelmektedir. Gerek elektronik piyasalardaki gelişmeler gerekse ödeme sistemindeki yenilikler, ekonomik hayatı ve aynı zamanda politika uygulamalarını etkilemekte ve doğal olarak politika yapıcılarının sorumluluğunu artırmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile iktisat politikasının etkililiği arasındaki ilişkileri analiz etmektir. Bu çerçevede bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin para ve maliye politikası uygulamaları üzerindeki etkileri incelenmektedir. Çalışma üç başlıktan oluşmaktadır. Birinci başlık altında bilgi ve iletişim teknolojilerdeki gelişmeleri ifade eden yeni ekonomi olgusu hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra, ikinci başlık altında para politikasının etkililiği, üçüncü başlık altında ise, maliye politikasının etkililiği açısından bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte ön plana çıkan konular ele alınmaktadır.

Yeni Ekonomi Olgusuna Genel Bir Bakış

Genel bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, yeni ekonomi, bilginin elde edilmesi, işlenmesi ve dönüştürülmesi ile birlikte dağıtım süreçlerini kapsar. Bu üç temel süreç, bilginin işlenmesini, elde edilmesini, dağıtımını ve iletişimini sağlayan bilgisayar sisteminin fiziksel araçları ile birlikte, insan yardımı ile bütün süreci kontrol eden yazılım sistemi sayesinde işler (Nordhaus, 2001: 5).

Literatürde yeni ekonomi ile ilgili tanımlarda, bilgisayar ve bilgisayarlarla ilgili mal ve hizmetlerin üretimi ve ekonomik etkileri ile birlikte, bilgi ve iletişim teknolojileri ile ilgili diğer mal ve hizmetlere de vurgu yapılmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin etkilerini inceleyen çalışmalar, söz konusu teknolojilerdeki gelişmelerin ekonominin büyüme ve verimlilik düzeyi üzerindeki etkilerine dikkatleri çekmektedir.

Ampirik çalışmalardan elde edilen sonuçlara göre, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin büyüme performansı üzerinde meydana getirdiği pozitif etkileri, daha çok gelişmiş ülkelerde gözlemlemek mümkündür. Bu anlamda en çok dikkat çeken ülke ABD'dir. (Jalava ve Pohjola, 2002: 189-210) tarafından yapılan bir çalışmanın bulguları, ABD'nin 1990'lı yıllarda sergilediği makro ekonomik performansın pozitif bir seyir izlemesinde bilgi ve iletişim teknolojileri üretiminin ve kullanımının etkili olduğunu ortaya koymuştur. Öte yandan, gelişmiş yedi ülke ile ABD arasında bir karşılaştırmanın yapıldığı bu çalışmaya göre, 1990'lı yılların son dönemlerinde gelişmiş yedi ülkede bilgi ve iletişim teknolojileri kullanımından kaynaklanan hâsıla büyüme oranındaki artış, aynı dönemde ABD için tahmin edilen oranın yarısından bile azdır.

Bilgi ve iletişim teknolojileri aynı zamanda ekonominin verimlilik düzeyine de katkı sağlamaktadır. Bu teknolojileri yoğun bir şekilde kullanan ülkelerde ekonominin verimlilik kapasitesinin pozitif yönde etkilendiği, birçok çalışmanın ortak görüşüdür. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile ekonominin verimlilik kapasitesi arasındaki ilişkileri analiz eden çalışmalar özellikle ABD üzerinde yoğunlaşmışlardır. Söz konusu çalışmalar bu ülkede son yıllarda görülen verimlilik artışının önemli ölçüde yeni ekonomi sektörlerindeki gelişmelerden kaynaklandığı sonucuna ulaşmışlardır. Örneğin Nordhaus'a (2002: 242) göre, 1995-2000 döneminde, bir yılda tarım dışı firmalardaki emek verimliliği, %2.08 düzeyinde iken yeni ekonomi sektörleri de kapsama alındığında bu oran %2.87'ye yükselmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin, gerek reel gerekse finansal sektör üzerindeki etkileri, politika yapıcıların sorumluluğunu artırmıştır. Bu anlamda, iktisadi istikrarı sağlamak amacıyla uygulanan para ve maliye politikasının, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki değişikliklerden kaynaklanan etkilerin esas alınarak yeniden gözden geçirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Yeni Ekonomi ve Para Politikası Uygulamaları

Bilgi ve iletişim sektörlerindeki gelişmelerin para politikası açısından en önemli sonucu, ekonominin dışsal şoklara maruz kalma olasılığının artmasıdır. Bir ülkede başlayan bir istikrarsızlık, kısa sürede birçok bölgeyi etkisi altına alarak geniş bir bölgede yankı uyandırabilmektedir. Dışsal şokların kısa sürede yayılması, parasal otoritenin işini zorlaştırmıştır. Çoğu kez dışarıda başlayan bir şok kısa bir sürede ulusal ekonomiyi etkisi altına alabilir. Bu durum, dışsal şokun zamanında teşhis edilerek tanımlanmasını ve gerekli önlemlerin alınmasını güçleştirmektedir. Sorunun teşhis edilmesinde yaşanan gecikme, ekonomiye müdahalenin gerekli olup olmadığı yönündeki kararın zamanında alınamamasına yol açar (Cecchetti, 2002: 1). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin para politikası uygulamaları açısından önem taşıyan yansımaları, aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir:

Finansal Piyasalardaki Değişiklikler

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, ekonomide en çok finansal sektörde değişikliklere yol açmıştır. Berk'in ifadesi ile bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, finansal sektörün yapısını,

iktisadi birimlerin finansal davranışlarını ve finansal ürünlerin çeşitliliğini etkilemiştir (2002: 2). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, menkul kıymetler piyasasına giriş ve söz konusu piyasalar hakkında bilgi toplama maliyetlerini düşürerek, finansal piyasalara yoğun bir nakit akışının gerçekleşmesine yol açmıştır. Bu piyasalarda yatırım yapmak isteyenler, son derece düşük maliyetler ile bilgi edinme olanağına kavuşmuşlardır. Finansal piyasalara giriş engellerinin azalması ve hizmet maliyetlerinin düşmesi, piyasa katılım oranını yükselterek, ticaret hacminin devasa boyutlara çıkmasına yol açmıştır (D'Avolio, Gildor ve Shleifer, 2001: 126-127 ve 155). Para politikası uygulamaları açısından en önemli gelişme, finansal piyasalar arasında dünya ölçeğinde ortaya çıkan eklemleşmedir (Woodford, 2001: 297). Yeni dönemde ulusal finansal piyasaları küresel finansal piyasalardan ayrı bir segment olarak değerlendirme olanağı ortadan kalkmıştır. Finansal entegrasyon, aynı zamanda ulusal ekonomiler arasındaki karşılıklı bağımlılığı da artırmıştır. Bu durum bütün ekonomilerin dışsal tehditlere karşı duyarlılığını artırmaktadır. Bir ülkede ortaya çıkan olumsuz gelişme, söz konusu ülkenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak, bütün ekonomileri farklı boyutlarda da olsa etkilemektedir. Uygulanmakta olan döviz kuru rejimine bağlı olarak, finansal varlık fiyatları, ticarete konu olan mal - hizmet miktarı ve faiz oranları belirli bir uyum içerisinde hareket etmektedir (Johnson, 2000: 2). Ulusal ekonomiler arasındaki bağımlılık düzeyinin artması, mal, hizmet ve menkul İktisat Politikası Uygulamaları Üzerindeki Etkileri Açısından Yeni Ekonomi 41 değerlerin ikame esnekliğini artırmıştır. (Johnson, 2000:3; Johnson, 2001:178). Artan global entegrasyon eğilimleri, ulusal para politikası uygulamalarının titizlik ile uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Çünkü para politikasındaki değişiklikler sonucunda, hızlı sermaye kaçışının yanı sıra, döviz kurlarında çok keskin dalgalanmalar söz konusu olabilir (Johnson, 2000: 3). Para politikası uygulayıcıları finansal piyasalardaki gelişmeleri yakından takip ederek gerekli önlemlere zamanında katkı sağlamalıdır.

Elektronik Para ve Elektronik Ödeme Sistemindeki Gelişmeler

Elektronik bankacılık, geleneksel bankacılık hizmetlerinin elektronik yöntemler ile gerçekleştirilmesidir. Mevduat toplama, ödünç verme ve takas işlemleri başlıca geleneksel bankacılık hizmetleridir. Elektronik bankacılığın gelişmesi, bankacılık hizmetlerinin son derece kolay, ucuz, hızlı ve güvenli bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır (Fullenkamp ve Nsouli, 2004: 7). Elektronik bankacılıktaki gelişmelerin para politikasının etkililiği açısından ortaya çıkardığı sorunlar, aşağıdaki noktalarda toplanabilir (Nsouli ve Schaechter, 2002; Cette ve Pfister, 2003: 224): 1. Elektronik bankacılık faaliyetlerindeki gelişmeler, hane halkı ve firma kararlarının sadece merkez bankasının finansal operasyonlarından etkilenmemesine yol açar. Bu durum, para politikasının enflasyon ve iktisadi aktiviteleri etkileme gücünü tehdit eder. 2. Elektronik bankacılığın genişlemesi, finansal işlemlerin maliyetinin kayda değer düzeyde düşmesine yol açar. Dolayısıyla finansal piyasalardaki faaliyetlerin ve sermaye akışkanlığının artması, ulusal para politikasının etkililik düzeyinin azalmasına yol açabilir. 3. Elektronik paranın yaygınlaşması, paranın dolanım hızının artmasına yol açarak, para ile fiyatlar arasındaki ilişkinin tahminini güçleştirir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin para politikası ve merkez bankası üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmalar, daha çok elektronik para olgusu üzerinde yoğunlaşmışlardır. Elektronik para, e-para, elektronik ödeme aracıdır. Elektronik paranın kullanımı, herhangi bir materyal, aygıt ya da sistem aracılığı ile elektromanyetik olarak depolanmış (yüklenmiş) ödeme bilgisinin transfer edilmesi ile gerçekleştirilir (Fullenkamp ve Nsouli, 2004: 7). Elektronik para ve elektronik ödeme sisteminin yaygınlaşması ile birlikte para politikasının etkililiği bağlamında, merkez bankasının konumu da tartışılmaya başlanmıştır. 1 Bu anlamda, zaman zaman gündeme gelen en önemli soru, bilgi teknolojilerindeki ilerlemelerin nakit kullanımını azaltması halinde merkez bankasının otorite 1 Elektronik para ve elektronik ödeme sistemine ilişkin gelişmelerin merkez bankasının geleceği ve para politikası üzerindeki etkilerini analiz eden tartışmalar hakkında bkz. (Sardoni ve Verde, 2002: 1-37; Sarduni, 2004: 1-12). 42 Seyfettin Erdoğan zafiyetine düşüp düşmeyeceğidir. Hemen belirtmek gerekir ki, teknolojik yeniliklerle birlikte elektronik ödeme sistemin yaygınlaşması senyorej gelirlerinin görece olarak azalmasına yol açsa da, bireylerin nakit talebi tamamen ortadan kalkmaz. Nakit talebi tamamen ortan kalksa bile merkez bankasının faizleri belirleme gücü yok olmaz (Goodhart, 2000: 3). Ancak bazı iktisatçılara göre, elektronik bankacılık sisteminin, daha da önemlisi elektronik para kullanımının yaygınlaşması ile birlikte parasal otoritenin gücünde, dolayısıyla para politikasının etkililiğinde kayda değer düşüşler ortaya çıkabilir. Çünkü paranın elektronik formda basımı, özel kişiler tarafından da gerçekleştirilebilir. Dijital formda para ihraç eden özel sektör birimleri, tüketicilere farklı ulusal para alternatiflerinin yanı sıra, tamamen yeni "özel paralar" da sunabilirler. Elektronik para kullanımının düşük işlem maliyetleri ile gerçekleştirilmesi

nedeniyle tüketiciler tarafından yoğun bir şekilde rağbet görmesi, devletin para ihraç etme konusunda sahip olduğu monopolistik gücü azaltabilir (Hellenier, 1998: 399). Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin merkez bankasının geleceği üzerindeki etkilerini inceleyen kimi iktisatçılar, merkez bankalarının gelecekte varlıklarını sürdürebileceklerine kuşku ile bakmaktadırlar. Teknolojik ilerlemeler ile birlikte yaygınlaşan elektronik ödemeler, ciddi kurumsal değişikliklere yol açacaktır. Yeni dönemde, sahip olduğu avantajlar nedeniyle özel sektör ödeme sisteminin yaygınlaşması, baz paraya yönelik talebin eliminasyonunu gündeme getirecektir. Bu eğilim, gelecekte çok ciddi sorunların ortaya çıkmasına yol açacaktır. Söz konusu sorunlardan bazıları aşağıdaki noktalarda toplanabilir (Cronin ve Dowd, 2001: 227-44; Dowd, 1998). 1. Baz para, para arzının temel bileşenlerinden biridir. Baz paraya ilişkin talebin azalması, bu büyüklüğün görece olarak öneminin azalmasına yol açar. Bu gelişme, merkez bankasının parasal sistemi yönlendirmek amacıyla kullanabileceği etkili bir kanal olan baz paranın etkililiğinde tedrici bir azalmayı ifade eder. 2. Merkez bankası parasına olan talebin azalması, bu kuruluşların para arzı stratejilerini yeniden gözden geçirmelerini zorunlu hale getirmiştir. Merkez bankası parasına olan talebin azalması ile birlikte, banka, para arzını mevcut duruma göre ayarlamazsa (kısmazsa) enflasyonist eğilimlerdeki kırıdanmalar artar. Öte yandan önemle belirtmek gerekir ki, merkez bankasının baz parayı azaltma zorunluluğunda olması, kendi parasını geri satın alması anlamına gelir. Senyoraj gelirinin azalması anlamına gelen bu durum, merkez bankasının iflas etmesine yol açabilir. 2.2 Elektronik ödemelerin, senyoraj gelirini azaltıcı etkisine Rahn'da dikkatleri çekmiştir. Rahn'a göre gelecekte, kullanıcılarına sağladıkları maliyet avantajı (düşük işlem maliyeti) nedeniyle, elektronik transfer ve dijital ödeme sistemi, kağıt para, madeni ufaklık ve çek gibi enstrümanların yerini alacaktır. Öte yandan teknolojik gelişmelerin cari dönemdeki performansı, bütün parasal işlemlerin, internet, kablosuz cihazlar ve benzeri araçlar ile yapılacağına ilişkin ip uçları vermektedir. Gayet açıktır ki, bireylerin banka ve banka dışı dijital para kullanım oranının sürekli olarak artması, ulusal paraya olan talebin aİktisat Politikası Uygulamaları Üzerindeki Etkileri Açısından Yeni Ekonomi 43 3. Baz paraya yönelik talebin azalması, ulusal fiyatlar ile faiz oranlarını dışsal şoklara, teknolojik değişimlere ve para talebini etkileyen diğer faktörlere karşı savunmasız konuma getirir. Parasal sistemin yönetiminde acziyeti ifade eden yukarıda sorunlar karşısında Dowd, parasal sistemin otomatik kriterlere göre işlemlerini önermiştir. Ayrıca, hiçbir kuruma (merkez bankası dâhil) para arzı konusunda özel bir ayrıcalık tanınmamasını tavsiye etmiş ve Cronin ile birlikte, merkez bankasının gelecekte ortadan kalkacağını ileri sürmüştür. Merkez bankalarının gelecekte ortadan kalkacağı görüşü King tarafından da ileri sürülmüştür. King'e göre günümüzde merkez bankaları güçlerinin zirvesinde bulunmaktadır. Ancak gelecekte tıpkı geçmişte olduğu gibi bu kuruluşlara gereksinim duyulmayacaktır. King, günümüzde merkez bankalarının nakit ve banka rezervleri üzerindeki monopol gücüne, öte yandan ekonomideki işlem hacmi üzerindeki etkisine dikkatleri çektikten sonra, teknolojik ilerlemeler ile birlikte gelecekte farklı gelişmelerin gözlenebileceğini ileri sürmüştür. Buna göre, teknolojik yenilikler ve elektronik ödeme sisteminin gelişmesi, merkez bankasının para arzı ve ödeme sistemi üzerindeki gücünü azaltarak, zamanla para politikasını uygulama yeteneğini kaybetmesine yol açar (King, 1999: 48-50).

Parasal Otoritenin Şeffaflığına İlişkin Gelişmeler

Son yıllarda gerek para politikası literatüründeki teorik gelişmeler gerekse enflasyon maliyetleri, fiyat istikrarını para politikanın birincil hedefi haline getirmiştir. Fiyat istikrarını birincil hedef olarak ilan eden merkez bankaları güvenilirliklerini artırmak zorundadır. Politika uygulamalarının şeffaf hale getirilmesi, güvenilirliğin tesisi açısından en önemli adımlardan biridir. Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, merkez bankasına politika uygulamalarına ilişkin her türlü enformasyonu iktisadi birimlere aktarma olanağı sağlamaktadır. Başka bir ifade ile, şeffaf politikalar izlemeye karar veren merkez bankası, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak kamuoyu ile son derece etkili bir iletişim kurabilir. Politika uygulamalarına ilişkin şeffaflık düzeyinin artması, parasal otoritenin beklentileri etkileme ve yönlendirme gücünü artırır. Aynı zamanda demokratik sistemin gereği olarak, bireylere kamusal faaliyetler hakkında bilgi edinme olanağı sağlanmış olur. Merkez bankasının beklentileri etkileme gücünün artması, politika uygulamalarının etkililiğinin artması anlamına gelir. Bu nokta da önemle belirtmek gerekir ki, zalması anlamına gelir. Yeni dönemde bireyler, her türlü parasal işlemlerini elektronik ortamda gerçekleştireceklerinden, ticari bankalarda geleneksel formda tutacakları para miktarını kısacaklardır. Bu gelişme, baz paranın GSYİH içerisindeki oransal ağırlığının azalmasına yol açar. Teknolojik gelişmeler ile birlikte, dijital para kullanımının artması ve dolayısıyla, merkez bankası parasına olan talebin azalması, senyoraj gelirinin tedricen azalması sonucunu doğurur (Rahn,

2000: 2-3). 44 Seyfettin Erdoğan politika uygulamalarının etkililiğinin artması, sadece bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile açıklanamaz. Politika yapıcılarının şeffaflık konusundaki inisiyatiflerini hangi yönde kullandıkları son derece önemlidir. Buna göre "tam şeffaflık" yerine "sınırlı şeffaflık"³ ilkesinin benimsenmesi halinde, piyasa katılımcılarının politika uygulamalarının bütün aşamalarında bilgi edinme şansı ortadan kalkar. Parasal otoritenin güvenilirliği açısından sakıncalı olan bu durum, politika uygulamalarının etkililiğini de negatif yönde etkiler.

Yeni Ekonomi ve Maliye Politikası Uygulamaları

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin maliye politikası uygulamaları açısından ortaya çıkardığı sonuçlar, aşağıdaki başlıklar altında incelenebilir.

A. Vergi Politikasının Öneminin Artması

İnternet ortamında farklı bölgelerde uygulanan vergi oranlarını kolaylıkla takip eden bireyler, düşük vergi oranı ile satılan ürünleri tercih ederler (Goolsbee, 2001: 18). Hemen belirtmek gerekir ki, düşük vergi oranı ile ürün talebi arasındaki ilişki, geleneksel piyasalar açısından da geçerlidir. Ancak elektronik piyasalarda oldukça düşük bir işlem maliyeti ile çok kısa sürede birden fazla ürün hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Bu nedendir ki, satış vergilerinin yüksek olduğu bölgelerde yaşayan bireyler elektronik piyasalardan alışveriş yapmayı tercih ederler.⁴ Elektronik piyasaların bu özelliği nedeniyle, mali otoritenin çok hızlı ve etkili politikalar izlemesi zorunlu hale gelmiştir. Elektronik piyasalarda düşük vergi oranlarının işlem hacmini pozitif yönde etkilemesi, bu piyasaların tamamen vergi dışı kalacağı sonucunu doğurmaz. Gerekli alt yapı çalışmaları yapıldıktan sonra, etkin bir vergi politikası uygulamanın yolları aranmalıdır. Bu anlamda, atılacak en önemli adım, elektronik piyasalardaki işlemlerin kayıt altına alınması ve etkili denetim mekanizmalarının işletilmesidir. Vergi politikası ile ilgili ikinci önemli konu, vergi politikasının elektronik piyasaların ve bu piyasalardaki işlemlerin genel özellikleri göz önüne alınarak yeniden düzenlenmesi gereğidir. Geleneksel piyasalardaki işlemler için yapılan birçok tanımlama, elektronik piyasalardaki işlemler açısından yetersiz kalmaktadır. Elektronik ticaretin uluslararası ölçekte olması, vergileme konusunda çok ciddi sorunlar doğurmaktadır. Söz konusu sorunlardan bazıları aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Kobrin, 1997: 72 ve 74): 3 Tam şeffaflık, politika uygulamalarının her aşamasında, şeffaf olmayı, sınırlı şeffaflık ise, belirli aşamalarda "gizlilik" stratejisini benimsemeyi ifade eder. Örneğin, banka yönetim kurulu toplantı tutanakları ile oylama kayıtlarının kamuoyuna açıklanmaması halinde sınırlı şeffaflıktan söz edilir. 4 Lokal satış vergilerinin, elektronik ticaret üzerindeki etkilerini analiz etmek amacıyla, yaklaşık 25000 online kullanıcısının satın alma kararlarına ilişkin verileri inceleyen (Goolsbee, 2000: 561-76), satış vergilerinin müşteri sayısını %24 oranında azalttığı sonucuna ulaşmıştır. İktisat Politikası Uygulamaları Üzerindeki Etkileri Açısından Yeni Ekonomi 45 1. Elektronik piyasalar, geleneksel piyasalar gibi belirli bir coğrafi alanla ya da ülke ile sınırlı değildir. Bu piyasalardaki işlemler dünya ölçeğinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle vergilenebilir gelirin kaynağını saptama önemli bir problemidir. Elektronik piyasalardaki işlemlerin yerini ve söz konusu işlemlere hangi ülke yasasının uygulanacağını belirlemek oldukça güçtür. 2. Elektronik piyasalarda dijital formda gerçekleştirilen nakit akımları sayesinde "vergiden kaçınma" olasılığı yüksektir. Çok yüksek miktardaki fonu, ülke dışına ve hatta vergi cenneti olarak tanımlanan yerlere aktarmak kolaydır. Öte yandan birçok dijital ürün elektronik piyasalarda herhangi bir vergi ödemesi yapılmaksızın transfer edilebilir. Örneğin, yazılım programları, bilimsel veri tabanlarındaki makaleler, kitaplar, film ve müzik kayıtları belirli bir ücret karşılığında (ya da ücret ödemeksizin) vergi ödenmeden kişisel bilgisayarlara indirilebilir. Elektronik piyasalardaki işlemlerin etkili bir şekilde vergilendirilmesi, uluslar arası işbirliği ve dayanışmayı zorunlu kılmaktadır. Uluslar arası düzeyde gerçekleştirilecek düzenlemeler sayesinde vergi kayıp ve kaçakları önenebilir.

B. Vergi İdaresinin Etkinliğinin Artması

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler ile vergi politikası arasındaki ilişki sadece elektronik piyasalardaki işlemlerin vergilendirilmesi ile sınırlı değildir. Söz konusu teknolojilerdeki yenilikler, gerek vergi idaresinin gerekse mükelleflerin işlem maliyetlerini azaltmaktadır. Vergi idaresi bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden yararlanarak vergi tahsilatını zamanında yapabilmekte ve vergi kayıp ve kaçaklarına ilişkin bilgileri kısa sürede değerlendirebilmektedir.

C. Mali Otoritenin Şeffaf Politikalar Uygulama Olanağının Artması

İktisat politikalarının etkililiği açısından sadece parasal otoritenin değil, aynı zamanda mali otoritenin güvenilirliği de önemlidir. Hatta fiskal baskınlık ve mali savurganlığın arttığı ülkelerde, özellikle istikrar programlarının uygulandığı dönemlerde mali otoritenin şeffaf davranması, beklentilerin istenilen yönde etkilenmesini sağlamak açısından önemli bir zorunluluktur. Şeffaf politikalar uygulamaya karar veren politika yapıcılar, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yardımı ile politika uygulamalarının her aşamasında iktisadi birimler ile etkili bir iletişim kurabilirler. Mali otoritenin şeffaf politikalar izlemesi, bir tercih meselesi olarak değerlendirilebilirse de, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin doğal sonucu olarak kamusal faaliyetler hakkında kısa sürede haber alma olanağı artmıştır. Dolayısıyla, politika uygulayıcılarının daha titiz ve daha sorumlu davranma zorunluluğu ön plana çıkmıştır. Parasal ve mali otoritenin eylemleri hakkında bilgi edinme olanaklarının artması, politika yapıcılarının bilgisel avantajlarını kullanma olasılığının tamamen ortadan kalması Seyfettin Erdoğan dırıldığı anlamına gelmemelidir. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bilgiye düşük maliyetler ile hızlı bir şekilde ulaşma olanağını arttırsa da, esas itibarıyla, politika yapıcılarının tercihleri belirleyicidir. Örneğin mali otoritenin uygulayacağı gelirler politikasının içeriği kapsamlı bir şekilde açıklanmadığında iktisadi birimlerin ulaşabileceği bilgi sınırlı düzeyde kalır. Benzer durum kamu harcamaları politikası içinde geçerlidir. Dolayısıyla bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, asimetrik enformasyon problemini tamamen ortadan kaldırmaz.

Sonuç

Bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerin iktisat politikaları uygulamaları açısından meydana getirdiği en önemli etki, politika uygulamalarına ilişkin şeffaflığın önem kazanmasıdır. Çünkü bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler, para ve maliye politikası uygulamalarına ilişkin bilgi edinme olanağını artırmıştır. Piyasa katılımcıları, politika yapıcılarının kararlarını izleyebildikleri gibi kamusal faaliyetler hakkında yapılan her türlü yoruma çok kısa sürede ulaşabilirler. Bu gelişme, politika kararlarının reel ve finansal sektöre yansıma hızına ivme kazandırmıştır. Dolayısıyla, parasal ve mali konulardaki kararlara ilişkin bilgilerin, spekülasyona yol açmayacak açıklıkta ve çabuklukta kamuoyuna duyurulması zorunlu hale gelmiştir. Politika uygulamalarına ilişkin şeffaflık düzeyinin artırılması, politikacıların sürpriz politika uygulama şansını azalttığı gerekçesi ile eleştirilebilir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, sürpriz politika uygulama olanağı her zaman tasvip edilebilecek bir strateji değildir. Çünkü bu tür politika uygulamalarının alışkanlık haline getirilmesi, sık aralıklar ile istikrar programları uygulayan ülkelerde, güvenilirliğin tesisini güçleştirir. İstikrar programlarının başarısı, iktisadi birimlerin beklentilerinin program hedefleri ile tutarlı bir şekilde yönlendirilmesine bağlı olduğu hatırlandığında, güvenilirliğin ne denli önemli olduğu açıkça ortaya çıkar. Parasal ve mali şeffaflığın artırılması, küresel sermayenin dayattığı politikalar olduğu gerekçesi ile de eleştirilebilir. Gayet açıktır ki, küresel sermaye, ülkelerin para, maliye ve kur politikalarına ilişkin kararlarını bilgi ve iletişim teknolojilerindeki gelişmeler sayesinde kolaylıkla takip ederek yönünü belirler. Bu eleştiri esasen küreselleşmenin, özellikle gelişmekte olan ülkelerin refah düzeylerini pozitif yönde etkilemediği, daha da önemlisi, bu ülkelerin sık aralıklarla kriz ortamına girmesine yol açtığı iddiasına dayanmaktadır. Söz konusu iddianın haklılığı kesinlikle göz ardı edilmemelidir. Ancak, güvenilirliğin iktisat politikalarının başarısı açısından önemli bir ön koşul olması, şeffaf politika uygulamalarını zorunlu hale getirmektedir.

Kaynakça

Berk, Jan Marc (2002), "Central Banking and Financial Innovation", **22nd NBP Conference Monetary Policy in the Environment of Structural Changes**, 1-35, http://www.nbp.pl/konferencje/falenty2002/pdf_en/berk.pdf

Cecchetti, Stephen G. (2002), "The New Economy and the Challenges for Macroeconomic Policy", **NBER Working Paper**, No:8935, 1-30.

Cette Gilbert ve Christian Pfister (2003), "The Challenges of the New Economy for Monetary Policy", **BIS Papers**, No.19, 213-33.

Cronin, David and Kevin Dowd (2001), "Does Monetary Policy have A Future", **CATO Journal**, 21, (2), 227-44.

D'Avolio, Gene, Efi Gildor ve Andrei Shleifer (2001), "Technology, Information Production and Market Efficiency", **Economic Policy for the Information Economy**, A Symposium Sponsored By The Federal Reserve Bank of Kansas City, 125-60

Dowd, Kevin (1998), "Monetary Policy in the 21st Century: An Impossible Task?", **CATO Journal**, 17, (3).

Fullenkamp, Connel ve Saleh M. Nsouli (2004), "Six Puzzles in Electronic Money and Banking, IMF Working Paper, No:04/19, 1-29.

Goodhart, Charles A.E. (2000), "Can Central Banking Survive the IT Revolution?" 1-34, <http://www.worldbank.org/research/interest/confs/upcoming/papersjuly11/goodhart.pdf>

Goolsbee, Austan (2000), "In a world Without Borders: The Impact of Taxes on Internet Commerce", **The Quarterly Journal of Economics**, 115, 561-76.

Goolsbee, Austan (2001) ,"The Implication of Electronic Commerce for Fiscal policy (and Vice Versa)",**Journal of Economic Perspectives**, 15, (1), 13-23.

Hellenier, Eric (1998), "Electronic Money: A Challenge to the Sovereign State?", **Journal of International Affairs**, 51, 387-409.

Jalava, Jukka ve Matti Pohjola (2002), "Economic Growth in the New Economy", Evidencefrom Advanced Economies", **Information Economics and Policy**, 14, 189-210.

Johnson Manuel (2001), "Guides to Monetary Policy in A Global Economy", **CATO Journal**, 21, (2), 177-82.

Johnson, Manuel H. (2000), "The New Economy: Implications for Monetary Policy", **Monetary Policy in the New Economy**, A Conference Cosponsored By the CATO Institute and the Economist, 1-8. <http://www.cato.org/events/money/papers/johnson.pdf>

King, Mervyn (1999), "Challenges for Monetary Policy: New and Old", New Challenges for Monetary Policy, A symposium sponsored by the Federal Reserve Bank of Kansas City, 11-57.

Kobrin, Stephen J. (1997), "Electronic Cash and the End of National Markets", **Foreign Policy**, 107, 65-77.

Nordhaus, William D. (2001), **New Data and Output Concepts for Understanding Productivity Trends**, NBER Working Paper 8097, 1-35.

Nordhaus (2002), Productivity Growth and the New Economy" **Brookings Papers on Economic Activity**, 2, 211-65.

Nsouli, Saleh M. ve Andrea Schaechter (2002), Challenges of the E Banking Revolution", **Finance & Development**, 39, (3).

Pohjola, Matti (2002), "The New Economy: Facts Impacts and Policies", **Information Economics and Policy**, 14, 133-44.

Plosser, Charles I. (2001), "Does the New Economy Call for a New Monetary Policy", **CATO Journal**, 21, 169-75.

Rahn, Richard W. (2000), "The Impact of Digital Money on Central Banks", 1-5, <http://www.cato.org/events/money/papers/rahn.pdf>

Sarduni, Claudio (2004), "ICT, Financial Innovation and Monetary Policy: Some Critical Considerations", 1-12, [http://dipartimento.dse.uniroma1.it/departament/teachers/sardoni/archive/ICT%20and%20financial%20Innovation\(3\).pdf](http://dipartimento.dse.uniroma1.it/departament/teachers/sardoni/archive/ICT%20and%20financial%20Innovation(3).pdf)

Sardoni, Claudio and Alessandro Verde (2002), The IT Revolution and the Monetary System: Electronic Money and Its Effects", Discussion Papers:42, Dipartimento di Scienze Economiche University of Rome "La Sapienza", 1-37.

Woodford, Michael (2001), "Monetary Policy in the Information Economy", Economic Policy for the Information Economy, A Symposium Sponsored By The Federal Reserve Bank of Kansas City, 297-370.